

Marty Inf. 1x/95

FUNDACJA GENERAL ELŻBIETY ZAWACKIEJ
Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej
oraz Wojskowej Służby Fotek
87-10 Toruń, ul. Podmurna 93, tel. 0048 56 65 22 156
e-mail: fapal@wp.pl; www.zawacka.pl
NIP 956 16 25 127; REGON 670502736
KRS 00000 41692
Nr r-ku 82 1090 1506 0000 0000 5002 02

kontakt w Inowrocławu
Klonowska Teresa

88-100 Inowrocław

ul. w Bibliotece Helolichy
Jackowska Ferdynanda

Inowrocław
ieszko w siostry
wia Rogalska

-705 Północ

Inowrocław
ZHP-WSK-ODR
t.numer
Jackowska Ferdynanda
ps. "Wewna" Ferwa
K-257/257 Pom.

SPIS ZAWARTOŚCI
TECZKI

Jackowska Ferdynanda
T: K-257/257 Som.....
Smolowicz LHS-WSK

taj. nauk.
ODB

- I./1. Relacja k. 4 s. 1-7
- I./2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące relatora —
- I./3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące relatora —
- II. Materiały uzupełniające relację —
- III./1. Materiały dotyczące rodziny relatora —
- III./2. Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. k. 1 s. 1-2
- III./3. Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —
- III./4. Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 —
- III./5. Inne ... —
- IV. Korespondencja
- 1) bieżąca k. 1 s. 1
- .....
- .....
- V. Nazwiskowe karty informacyjne k. 13
- VI. Fotografie brak

1.1. Relacja - Jackowska Ferdynanda

1. Relacja Ferdynandy Jackowskiej o działalności okupacyjnej spisane 7.12.1977, rękopis, oryg.

lk. 2 s. 1-3

2. Relacja Ferdynandy Jackowskiej z 22.08.1970, "Tajne wspomnienia w Imortocjanin w czasie okupacji w l. 1939-1945 (odpis) rękop. oryg.

lk. 2 s. 4-7

J: K: 257/2573em.

-1-

ARCHIWUM

Elżbiety Zawackiej

poz. 257/Pom

data wpływu 3/12-77

I. Dane osobiste

1. Jackowska Ferdynanda
2. 20. IV. 1913 - Inowrocław
3. Leon, Gertruda z d. Drisch.
4. Drobnomieszczańskie
5. Pniów, Seminarium Naucz. Żeńskie w Inowrocławiu.
6. Inowrocław, Solankowa 47 m 4.

II Okres przedwojenny

A) Lata szkolne

1933 - 1934 - Harcerska Prywatna Szkoła Młodego
typu "Dworki Cisowy" w Sromowcach
Wyszynych k. Czorsztyna

1934 - 1935: nauczanie dzieci w domach
prywatnych

1936 - 1939: Pryw. Gimn. i Liceum im. Cecyli
Plater-Zyberk w Warszawie al. Piłsud-
skiego - w charakterze wychowawczyni na
pensji -

b) Praca w ZHP (jako instruktorka) w Inowrocławiu,
a od 1936 do wybuchu wojny w War-
szawie - kufce Śródmieście.

2. Przygotowanie przedwojennym samarytańskim, zdo-
byte na kursach i obozach harcerskich oraz w szkole
w kt. ostatnio przed wojną pracowała

III. Okres okupacji

-2-

2

1. Firma niemiecka krawiecko-kusnierska
„Waldemar Host” w Surowotawie.
2. Od 1940 r. pracowałam w konspiracji
w tajnym nauczaniu do r 1945
3. —
4. pseud. własny „Vera”
5. Praca tajnym nauczaniem na terenie
naszego miasta - jako instruktorka ZHP
podharciustrzyni - pracowałam w hancerstwie.
Na zbiorcech odbywały się: pogadanki
kulturalno-światowe, referaty okolicznościowe,
czytanie wierszy młodych autorów - uczestników
zbiorok, śpiewanie piosenek okupacyjnych
i hancerkich, szkolenie samantauśkie oraz
informowanie w miarę możliwości o sytuacji krajowej.
Poza tym omawiano zadania międzyzbor-
kowe w skład których wchodziły:
  - a). opieka nad rodzinami, kt. ojcowie
byli aresztowani przez okupanta
  - b). utrzymywanie kontaktu z Polakami

3 -
prebywającymi w obrębie jemieckich, piszącymi³
do nich listów i w miarę możliwości - wy-
sytanie im paczek

c). pomoc samarytańska w najbliższym śro-
dowisku polskim

IV. Okres powojenny

1. Od r. 1945 do 1970 t.zn. do chwili przejścia
na emeryturę, pracowałam w Szkole podst.

nr 7 w Inowrocławiu

2. Aktywny udział w pracy ZHP tak
w ciągu roku szkolnego jak i w akcji
letniej (oboz).
1939 1945

V. Dokumentacja

O udziale moim w pracy konspiracyjnej
wspomina mgr Edward Serwaniski w swojej
stw. pracy: Wielkopolska w cieniu swastyki.

F. Jachowska

Inowrocław, 7. XII. 1977

Stwierdzam własną zgodność

podpisu

Ełżbieta Jachowska 42/14

Adyris

przewidywalna
relacja pedagogiczna
dla E. Szwankowej

ARCHIWUM
Elżbiety Zawackiej
Mat. Pam. II
poz.
data wpływu 30 X 77

4

Tajne nauczanie w Inowrocławu
w czasie okupacji w latach 1939-1945

Konspiracyjny charakter pedagogicznej działalności nauczycielskiej w Inowrocławu w latach wojny uniemożliwił na naszym terenie prowadzenie jakiegokolwiek dokumentacji. W związku z tym podane niżej relacje oparte są jedynie na wspomnieniach.

Tajne nauczanie w Inowrocławu rozpoczęło się w pierwszym miesiącu okupacji, już w listopadzie i grudniu 1939, niektórzy nauczyciele przestali w miejscu pracy nauczaniem dzieci z najbliższego otoczenia, to znaczy własnych dzieci, swojego stowarzyszenia, czy też dzieci sąsiadów. W 1940 r. akcja nauczania zaczęła się rozprzecznić. Tworzono komplety po 2 do 4 dzieci. Najmłodsze dzieci 7 i 8 letnie - ze względu na bezpieczeństwo - wnoszono raczej indywidualnie. Należy podkreślić, że ze względu na ostre represje stosowane na przesłuchaniu wojny przez okupanta wobec inowrocławskich nauczycieli, starano się o maksymalne zachowanie konspiracji. Stąd często pracujący w tajnym nauczaniu nie wiedzieli nawzajem o zakresie swojej działalności.

Nauczanie odbywało się w oparciu o programy obowiązujące w Polsce w 1939 r. Podręczniki i książki do lektury, które zdostano uratować przed okupantem, służyły niejednemu dziecku. Wymieniano je w razie potrzeby pomiędzy poszczególnymi kompletami. Wypracowania

taka była w pewnym sensie dowodem
na jej miłość do klasy następnej.

Pismo naukowe wpływało najwięcej sam
nauczyciele. Niektóre pismo jak np. peri-
odyk Bohaterów narodowych, pisma polskie,
poczt. królów polskich, spiewniki itp. otrzymywano
przez księżkę z Poznania. Jednym z nich był
pisy Edward Serwanicki.

Program szkoły podstawowej realizowali między
innymi następujący nauczyciele:

- Elżbieta Francuska, Helena Gietwanowska,
- Stefania i Waleria Glinkiewicz,
- Jadwiga Górnica z d. Jabłowska, Ferdynanda Jachowska,
- Zofia Jachubowska z d. Janicka, Genowefa Jaworska,
- Maria Karłowiczowa, Tomasz i Witold Marnowski,
- Wanda Pyszkowska, Helena Smoczniewicz.

oraz uczniowie liceum Pedagogicznego w Poznaniu
absolwenci 3 klasy - i zaczęli jak np.:

- Czesławska Filomena, Jachowska Ursula,
- Sadowska Jadwiga, Szaryńska Emilia,
- Marcjanek Bronisława, Borzęńska Henryka

W zakresie szkoły średniej uczyli między innymi
nauczyciele:

- Ignacy Domański, Helena Jabłowska, Zuzanna Kopeć,
- W. Marnowska, Kolińska, Sadowski Bronisław

oraz maturystki i studentki jak np.

- Jadwiga Drozdowska, Jadwiga Gietwanowska
- Maria Gizińska.

W Kmerswicy grupa młodzieży przetwarzająca materiał
oświaty przedniej prowadziła Maria Gierwska stud. med. 6

Lekcje odbywały się najczęściej w mieszkaniach
nauczycieli, oraz w mieszkaniach niektórych uczniów

- Największe rodziny, w których m. i. odbywało się
tajne nauczanie:

Kubaszewscy - ul. Pomarska

Lewandowsy - ul. Król. Jędrzej

Wybarscy - ul. Tomińska

Rische - ul. Jachłowska

Ze względu na b. trudne warunki lokalne Polaków w czasie
okupacji, nauczanie odbywało się często w promiennym
w których jednocześnie podczas lekcji przebywała reszta rodziny.

Ponieważ w czasie okupacji Polacy, którzy nie zdolali
wymieść zmuszeni byli przez „Arbeitsamt” do pracy u Niemców,
czas przeznaczony na tajne nauczanie był bardzo ograniczony.

Lekcje odbywały się o różnych porach: w przerwie obiadowej,
wieczorem po pracy, a przed godziną policyjną t.zn. między
godz. 18 a 20, oraz w międzyle. Każdy komplet odbywał
lekcje systematycznie 2-3 razy tygodniowo. Rodzice zawsze
starali się ściśle współpracować z nauczycielami.

A oto nazwiska niektórych uczniów z tajnego
nauczania, które zachowały się w pamięci uczestników:

Jen. Frintak

Miskiiewicz Benon

Miskiiewicz Janusz

Rozalska

Danka Strachanowska

Wiktor Strachanowski

Alfred Lewandowski

Jadwiga Polak z d. Wątyłoka

Władysław Polak

Sabanowska Maria

Jan Jachowski

Maria Wybarska

Jożef Rische

Rische

Kobuszewskie

Mamoliński

Sroczynski Marek

Jadwiga i Maria Ciesielska

Maia i Lida Porybyrowskie

Manau i Janusz Rybka

Umpula Trzcinińska

Zofia Petyczewska

Danuta i Teresa Jachonowicz

Ewa i Edward Gieruscy oraz wielu innych

Obiektowy wycen sprawdzianem zarobku
prowadzonej na terenie Inowrocławia i okolicy
albo tajnego nauczania może być
fakt, że tuż po wojnie w 1945 r
we wszystkich klasach szkół podstawowych
i średnich znalazły się drewniane normalne
nocników, które przez całą okupację
przebywały na terenie naszego miasta
i w okolicy

Inowrocław, 22. III. 1970.

Ferdynanda Jachonowicz
Inowrocław, ul. Sobanowska 42

III/2. Materiały dotyczące okresu do
1939r. - Jackowska Ferdynanda.

1. Informacja Ferdynandy Jackowskiej o
działalności w ZHP w l. 1927-1939,
rękopis, oryg.

k. 1 s. 1-2

1. Imię i nazwisko Jackowska Ferdynanda
adres: Wrocław Solankowa

2. Stapień harcowski i harcmistrz 47/4
(instruktorski)

3. Data i miejsce wstąpienia 1927 Wrocław
do ZHP

4. Przebieg służby:

1927 - 1933 w III. Z D H. w Wrocławiu
kolejno zastępowa, przyboczna
drużynowa

1933 - 1934 w harcerskiej Szkole Nowego Typu
Dworek Lisowy k. Ozorsatycy w cha-
rakterze nauczycielki i wychowawczyni

1934 - 1935 Opiek. druż. harc. w Szkole Wicelii
w Wrocławiu

1936 - 1939 drużynowa 52 W. D. H. w Warszawie
Kufiec Śródmieście

1939 - 1945 Wrocław

Po wojnie praca w kufcu irocławskim

5. Wdrażanie obozów:

1927 - Gdynia kurs dla nast. kom. M. Janina Jaworska

1929 - Grybus obóz druż. k. Hartuz * M. Maria Zielonacka

1929 - Bielowce obóz kufca * M. Stefania Jesionowska

1930 - Sromowce Wyżnie - obóz druż. * M. Maria Walęcka

1930 - Puszczyca - kolonia * M. Przemysław Zielonacka

1931 - Zielonica - obóz druż. * M. Maria Zielonacka

1931 - Pieskowa Skała - kurs dla druż. * M. Agnieszka Nowobuska

- 1933 - Kuty k. Kosowa - obóz druż. kom. Ferdynand²
 Jackowska.
 1936. - Glebszówka k. Nowogrodzku - obóz druż. kom. Maria
 Zielenicka
 1937 - Rybowty k. Wilna - obóz 6 WZDH kom. dh. Irma
 Ozarowska
 1937 - Smolów - obóz druż. - kom. dh. Maria Zielenicka
 1938 - Kościelisko k. Zakopan. - obóz druż. - kom. dh. Przemysław
 Zielenicka
 1939 - Rybowty k. Wilna - obóz 52 WZDH. - kom. Ferdynand
 Jackowska
 1939 - Augustów - obóz instr. Warsa. - kom. ~~Wł. Km~~ Jaga
 Falkowska
 6. Udział w Złotach, kursach Chorągwi i G. W.

- 1931 r. - Kurs dla drużyny w Piaskowej Szkole - kom. dh. Ag-
 nieszka Kosobudzka
 1935 r. - Kurs podharcem. na Buczynie
 1936 r. - Kurs dla druż. Chor. Wielkop. w Smolowie jako całonocne
 komendy

7. Zapamiętane uawiski:

dh. Olga Matkowska, dh. Jaga Falkowska, dh. Maria
 Wocławowska

8. Zapamiętane ważne wydarzenia, przesycia, wspom-
 -nienia o ludziach

- 1) Spotkanie w „Dworku Cisowym” z żoną Baden Povelu
 i innymi uczestniczkami Międzynarodowej Konferencji
 harcerki na Buczynie r. 1932
2. W sierpniu 1939 udział w obozie instruktorskim warsza-
 -wskim w Augustowie prowadzonym przez dh. Jagę Falkowską

9. Praca w czasie okupacji:

W Inowrocławiu praca z zespołem harcerskim i
 tajne nauczanie, szkolenie sanitarne, opieka nad ro-
 dzinami, kt. ojcowie przebywali w obozach i t.p.

Inowrocław, 27.5.1975

(-) F. Jackowska

IV/1. Korespondencja bieżąca: Fundacja -
Jachowskie Ferdynanda

1. Pismo Fundacji do Ferdynandy Jachowskiej z 15.02.2005 r. z prośbą o usupł. dokumentów, napis, oryg. k. 1 s. 1

FUNDACJA

ARCHIWUM I MUZEUM POMORSKIE ARMII KRAJOWEJ ORAZ WOJSKOWEJ SŁUŻBY POLEK

BIURO FUNDACJI • 87-100 TORUŃ • UL. WIELKIE GARBARY 2 • TEL. (0-56) 65-22-186
<http://www.um.torun.pl/AK>, e-mail: AK@um.torun.pl, fapak@wp.pl

KONTO: WIELKOPOLSKI BANK KREDYTOWY SA W TORUNIU · NR RACHUNKU 82 1090 1506 0000 0000 5002 0244

L. dz. 267 / Pom-410 / 05

Toruń, 15.02.2005 r.

- prosba o uzupełnienie obok,

+ Biuletyn

Pani
Ferdynanda Jackowska

Szanowna Pani !

Adres Pani otrzymaliśmy od p.Klonowskiej z Inowrocławia. Bardzo przepraszam, że Panią niepokoję, ale od dość dawna nie miała Fundacja z Panią kontaktu.

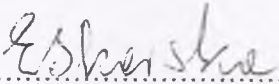
Na pewno wie Pani, że w naszym Archiwum znajduje się relacja o Pani działalności w czasie okupacji, ale brak wiadomości o tym, co robiła Pani po zakończeniu działań wojennych. Nie posiadamy także informacji, jakie Pani otrzymała odznaczenia, nie mamy także Pani zdjęcia, które zwykle umieszczamy obok biogramu w „Słowniku biograficznym konspiracji pomorskiej 1939-1945”.

W związku z tym uprzejmie proszę o napisanie kilku zdań o swoim życiu po 1945 r. Chodzi o to, gdzie Pani pracowała do przejścia na emeryturę i na jakich stanowiskach; jakie posiada Pani odznaczenia i stopnie wojskowe. Będziemy bardzo zobowiązani za uzupełnienie dokumentacji.

W załączeniu przesyłam ostatni numer „Biuletynu” Fundacji.

Przesyłam także serdeczne pozdrowienia od Pani profesor Elżbiety Zawackiej.

Z wyrazami szacunku i poważania

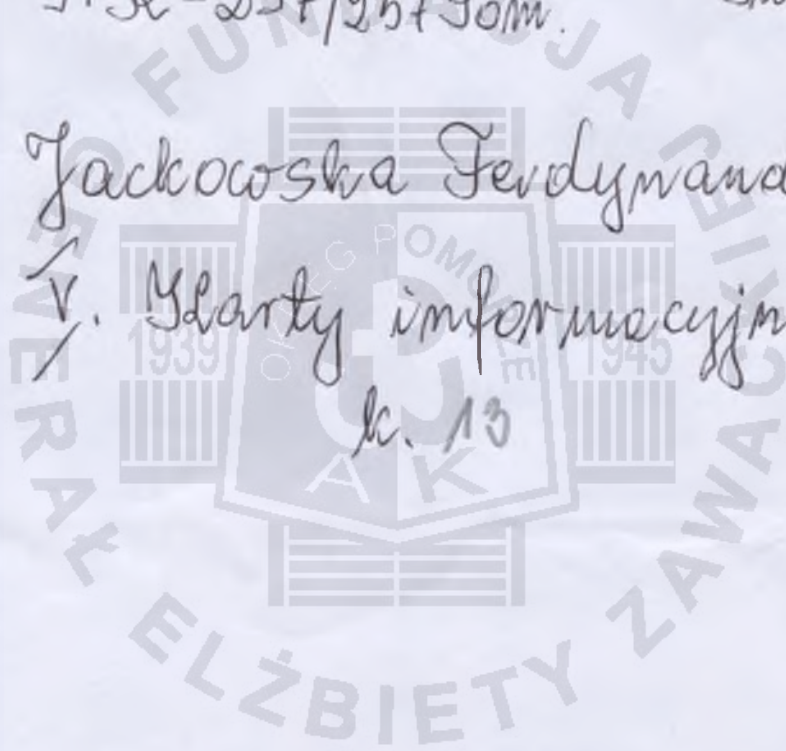

.....
Elżbieta Skerska dokumentalistka

T:K-257/257 Pom.

Smolec

Jackowska Ferdynanda

1. Karty informacyjne
k. 13

257/p
Głogocin
"Bernard" Jackowski "Ferra"
z Serwaniska ... str. 408
W Głogocinie, gdzie od 1939 działała
"Gryźnia", został Kuratorem wprowadzony
był "Bernard" i nauczycielką Jackowską
ps. "Ferra".

AK
ELŻBIETY ZAWAC

RT

1 ..... 2 257 Pom 3
 4 Jackowska - Ferdynanda 5
 6 7
 8 9
 10 Jucorocian 11 1945
 12 Instytut Hist. P.A.N. "Harcarki 39-45"
 Str 477 Paw. J. F. "Jucorocian w czasie okupacji"

Rel. 25HP

Pok-ATK 14
Kusowoda

Jachowska Ferdynanda Wera
ps. "Ferre"

numer 5. Plakat w sprawie
ale w "Zmierzchu" w sprawie obywateli

Giełwanowski proleg, w nim była akcja (botanika i
matka była w "Zmierzchu" i informacja o Giełwanowskim
E. Szwedzi Wielkopolska w sprawie swastyki
1970 5408

manuskrypta wprowadzone w sprawę
d. manuskrypta przez ad. Kuratorem
Kusowoda

dane ma historyczne, zob. w sprawie, proszę
manuskrypta listem 16/10/77

K

1. 2. 257/P 3. PWK- AK
Inowrocław 5

4. Jachowska Ferdynanda 5. Jachowska

6. "Werra" 7. Jachowska

8.

10. Inowrocław, Solarykowska 11.
47/4

12. 6/1 1927 ZHP. naukowy, tajne uświadczenia, odwołanie sanitarna
spisów i rodziców
rel. J. Lusniak; rel. aktów Głównego Urzędu
Wzrost. E. Serwański-1970. K 161/19372
MW 23130

257/2

Inwentarz

6

Jachowka Ferdynande „Ferre”
art f inling l.t. 183

przedstawicielka Biura Załącznika Art. Pn

zob. Szwajczerki n. 406

Kontakt z Marią Bojawidą z Poznaniem z

Kuratorium Województwa

zob. rel. Grochowickiej Halcy

malującej Kozę z Poznania

była w mater. historycznej 45K na kowidling

Innowacja

ojczyzna
WSK

7

Yachowski Ferdynanda
"Terra vel Uena"

Próbki koralowatych w jej pracach literacko-kulminacyjnych
przy ul. Książęcej Górnicy. Ciekawe są jej korespondencje
z Inspektorem. Korespondencja z Ed. Senaridim.
Archiw. 6. 21 1943r

Zinówka: Dombeli, Rejestr

hm.

R-257

AK

~~Teżew~~
Turonowice
8

Jackowska Ferdynanda, kłosa

1939 1945
kuniada Włodęgo z Teżewia

Obł. dzięły „Ecoj” 45/191

O. Stw.

Towia
WSK

9

Jachowona Fendymaude
po „boira” pracowała to odlepie i pracowni
naprawy futer to Towia. Okresowo byi
kani punkt pocztowy towaru to Rkoryu
czyne byly Giewaidowska, Rydzowska
i Grodzowska.

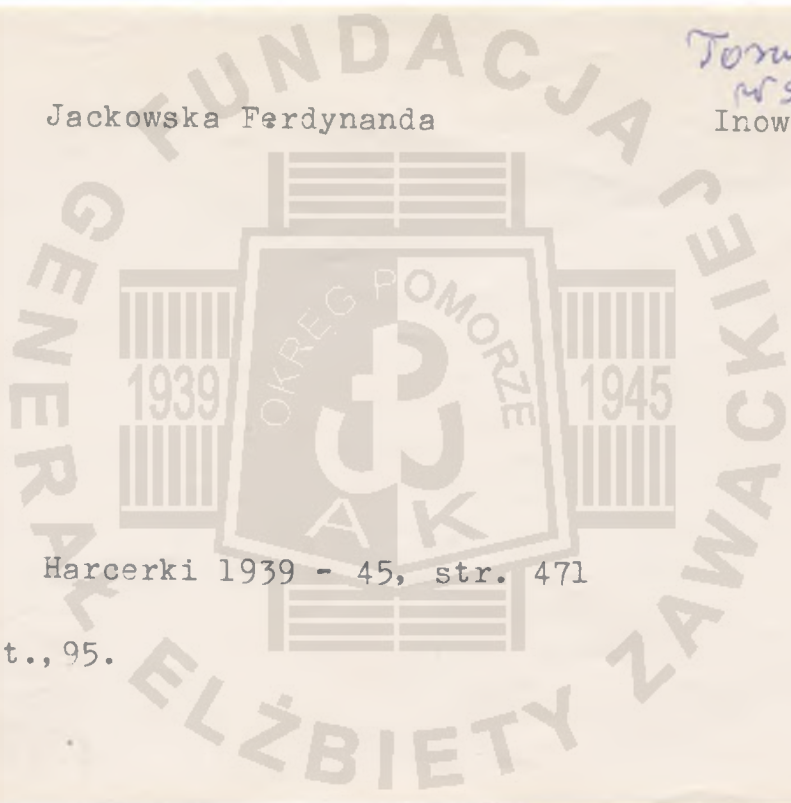
Starłuseni Pomorsanie ... s. 109

S. K. 1994

Jackowska Ferdynanda

Tosmi
MSK
Inowrocław

10

Harcerki 1939 - 45, str. 471

K.Wojt., 95.

21

Jackowska F.

Innowrocław

AA

T.: Grochowska H., list z 22.04.87

WSP-015

21

francuzian
kl 12

Jackowska Ferdynanda

Ti: Jaworska G., s. 3

KP-96

FUNDACJA AK 13
Jaskomska Ferdynanda
ps. "Wera" kierowniczka
pracekita fajne nauczanie
w Jaskomsku Kursy
sekolu sredniej "Wera"

Zob. L. Dombek i A. Nowicki
Fajne Organizacje klyskone...
DM-97 str. 108

ARCHIWUM
Elżbiety Zawackiej
poz. 257/P
data wpisania 3-12-77

Marty Nelson - 1/95

wrocław, Solankowa
47/4

ps. 'Herra'

Inowrocław

Jackowska Ferdynanda

Yackowska Ferdynanda

